

Karel Poláček (1892 – 1944/1945): Bylo nás pět (vznik asi 1939 – 1943, vyšlo 1946)

Struktura zkoušky:

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, umělecký směr / tvůrčí skupina, literárněhistorický kontext, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje); 2. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

3. Námět, témata, hlavní motivy; 4. Zvláštnosti kompozice;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti.

(1) Naši si myslí, že až budu velký, že budu sedět na kanceláři v teple, lidi budou přede mnou smekat, ale já budu olizovat kolky. A budu si posílat pro párek. To se mi nechce líbit. Nejraději bych sloužil u Bejvalů za pacholka, neboť bych nosil koženou zástěru a v uchu bych měl mosaznou náušnici proti uhranutí jako Jakub, Bejvalův čeledín. Tak bych kráčel podle vozu hezky zvolna a zešíroka, mával bych bičem a pro sebe si hvízdal.

(2) Vždycky se snažím, abych se vyhnul domu, kde bydlí pan Fajst. On je úředník na odpočinku, nemá co dělat, a proto se do všeho plete. Nejvíce si všímá školní mládeže, které vytýká různé nezdoby. Hlavně na mne má spadeno a já mu přece nic nedělám. Najednou se odněkud vyřítí, popadne mne za límec a baterkou mně svítí do uší, jestli je mám čisté. Nejsou-li uši řádně vymyty, pak vzkřikne: ha! a vede mne zpátky k nám do kvelbu. Jemu je to jedno, jsou-li v krámě lidi nebo ne, a křičí: "Podívejte se, pane velkoobchodníku, jaké zahnojené uši má váš synátor, hanba, hanba." Tatínek na to vece: "To víte, pane Fajst, dětí se člověk neuhlídá." Načež mně vynadá a panu Fajstovi se poděkuje, ale já vidím, že mu to není vhod, jenomže my jsme obchodníci a pročež musíme být zdvořilí na všechny strany, kdyby se pan Fajst urazil, tak by nám nedal utržit. Já však nemusím být tak uctivý, protože jsem ještě malý a nemám z toho rozum. Možná že panu Fajstovi plivnu na okno. Nebo mu strčím do kapsy něco nemravného, například chcíplou myš. O tom budeme s Bejvalem pilně uvažovat.

(3) A nejlepší z naší třídy byl Páta Karel, on má samé jedničky, protože sedí rovně a dává pozor a porad se hlásí. Pročež když jsme vycházeli z třídy, tak mu někdo podrazil nohy a on brečel. Bylo to na mně, ale já jsem to nebyl. Myslím, že to byl Zilvar, jelikož se koukal hned jinam.

Když jsme se vyhrnuli ze školy, tak jsme moc křičeli a moc jsme utíkali, jenom Páta Karel kráčel k domovu slušně, jelikož je pitomec. A před školou stál pan Fajst a dával pozor, jestli ho budeme zdravít. Kdybysme ho nezdravili, tak by šel žalovat, protože je žalobník žalobnická. Tak jsme ho pozdravili, i Čeněk Jirsák ho pozdravil, smekl klobouk a pravil: „Pochválen” a přitom se příšerně šklebil. Pan Fajst nevěděl, jestli se příšerně šklebí ze zdvořilosti nebo jemu na potvoru, a tak se koukal.

(4) U Klobouku jest velká touň a my jsme si nevzpomněli, že Venda Štěpánků třeba neumí plavat. On taky neuměl.

A zmizel pod vodou, pak se vynořil, něco vykřikl, zase zmizel a polykal andělíčky. "Ješíšmariá!" křičeli jsme, "on se utopí!" Protože je tam vír a voda se točí pořád dokola a je tam plno kořenů, do kterých se zapletou nohy. Tak jsme stáli a křičeli a byli jsme polekáni, protože jsme nevěděli, co teď.

Jenom Zilvar z chudobince nekřičel, on nikomu nic neřekl a skočil do touně. Nýbrž plaval pod vodou a šmátral kolem sebe, vynořil se, kašlal vodu a pravil:

"Už ho mám, už ho držím za vlasy!" Všichni jsme křičeli: "Nepusť ho!"

On odpověděl: "Nepustím, neboť ho držím pevně."

Pomohli jsme mu vytáhnout Vendu na břeh, a když byl na břehu, tak Zilvar pravil: "Herdek filek!" a vysmrkal se. (...)

Venda si najednou vzdychl, pak se posadil, koukal a nevěděl, kde je. A nejdřív mu bylo špatně, ale za chvíli mu bylo dobře, my jsme skákali a křičeli: "Sláva!", jelikož jsme měli radost.

A Čeněk Jirsák se pokřižoval a pravil: "Však měl namále." (...)

Pak jsme moc chválili Zilvara z chudobince, že se neohroženě vrhl do vody, aby zachránil tonoucího.

Zilvar celý zčervenál, protože se rozzlobil, a pravil: "Vlezte mi na záda, votroci a nechte si to!" Ale já jsem na něm poznal, že se stydí, protože jsme ho chválili, tak jsme ho pořád chválili a on nadával dosti sprostě.

(5) Jeho tatínek má v našem městě továrnu a pletené a stávkové zboží a náš tatínek říká, že pan Soumar je velký prachař. Otakárek chodí jenom s vychovatelkou a ta mu v cizím jazyce v jednom kuse říká, aby šel rovně a koukal před sebe. (...) S klucma nesmí chodit, aby se nenaučil nemravným slovům.

A šel s námi a klekl si u silnice a sepal ruce a ze všech nejvroucněji se modlil. Nejvíce křičel a poutníci ho nejvíce chválili a dostal nejvíce almužny.

Pak šel k sadařovi do áleje a koupil si litr třešní, ty černé. Celou cestu jedl a pochutnával si a říkal, že zas půjde na žebrotu a až bude velký, že bude žebrákem a bude mít hodně peněz.

Zamazal si šaty, bylo mu špatně, doma volali doktora a Otakárek se přiznal, že byl prosit. Paní Soumarová říkala "no tohle!", pan Soumar se ptal vychovatelky "slečno, jak si to vlastně představujete?". Otakárek dostal domácí vězení a musil opakovat všechny úkoly, až byl z toho pitomý.

Mně je to všecko divné. Protože jsou Soumarovi bohatí, tak Otakárek nesmí jít žebrem? Tak co má z toho bohatství? Mluvil jsem o tom s Bejvalem a ten pravil, ať jde Otakárek do háje a ať se mezi nás necpe, ještě kvůli němu nebudem smět žebrot.

A to je pravda.

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu; B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Rychnov nad Kněžnou: okresní město (320 m; 11 tis. obyv. v r. 2013), poddanské městečko založeno při kolonizaci území ve 13. století, od počátků tradice textilní výroby, pod barokním zámekem ze 17. století roubené dvojdomky rychnovských soukeníků. Zámecký kostel Nejsv. Trojice se slavným zvonem Kryštofem byl jako pozdně gotický postaven kol. r. 1600. R. 1713 k němu Jan Santini přistavěl vrcholně barokní kulisové průčelí. Děkanský kostel sv. Havla (pův. Panny Marie) pochází z 2. pol. 13. stol., upravován r. 1521, novogoticky restaurován r. 1893. Velmi cenný židovský hřbitov ze 17. století, synagoga z r. 1878. Regionální železniční trať 022 Častolovice – Solnice z r. 1893.

Druhý text je naučného, konkrétně encyklopedického charakteru; najdeme jej v klasické encyklopedii, nebo v turistickém průvodci či na rubu turistických map. Aby se uspořilo místo, chybějí odstavce, uplatňuje se zde maximum zkratk. Přehlednost tu není tím hlavním kritériem, protože se předpokládá, že takovéhle texty čtenář nebude číst ve větším množství najednou. Od publicistiky se text liší tím, že u čtenáře – vlastivědného fanouška – předpokládá určitou terminologickou výbavu (není tu vysvětleno, co jsou to kulisové průčelí nebo děkanský kostel). Souvislost s Poláčkovou knížkou odhalíme, když v textu najdeme doklady toho, že v meziválečné době šlo o skutečné maloměsto. Lidé se tu odjakživa živili jako textiláci; jistě šlo o domácí malovýrobu (v knížce viz Jirsákovi), protože jejich domky vyrostly hned pod zámekem (žádná průmyslová čtvrť). Cenný židovský hřbitov – souvislost s Poláčkem. Účast slavného barokního architekta Jana Santiniho na rozšíření kostela dokládá dotyk Rychnova s velkými kulturními trendy, ovšem vybudování železnice ve velmi pozdním roce 1893 svědčí o tom, že to pořád byl tak trochu Zapadákov.

Karel Poláček (22. 3. 1892 Rychnov nad Kněžnou /východní Čechy/ – patrně 21. 1. 1945 Gliwice v německém záboru Polska během transportu smrti vězňů z nacistického koncentračního tábora Osvětim)

Český spisovatel a novinář.

Karel Poláček pocházel z rodiny se **židovskými kořeny**, jeho otec měl obchod s koloniálním (smíšeným) zbožím.

Poláček absolvoval gymnasium, během studií přesídlil do **Prahy**. Původně pracoval jako úředník. Za První světové války byl v r. 1915 povolán do **rakousko-uherské armády**; bojoval na frontách ruské a srbské: přešel do srbského zajetí.

Po poválečném návratu domů se pustil do literární tvorby; začínal jako přispěvatel do humoristických časopisů. Ve své novinářské práci se věnoval především **pražské tematice**, ale jako beletrista se soustředil na maloměstské prostředí. **Maloměsto**, jakým byl například jeho rodný Rychnov, a **život středních vrstev** se staly trvalým tématem jeho díla. Poláček se profiloval jako **humorista**, satiricky (posměšně) líčil maloměstské charaktery (v jeho postavách se mnozí rychnovští rodáci poznávali), vyjadřoval však **obecnější omezenost obyčejného člověka** v soudobém městském prostředí. Hledal také její **hlubší příčiny** a nacházel je v **povaze společenských poměrů**.

Poláček se seznámil s **bratry Josefem a Karlem Čapkovými** a ti mu pomohli úspěšně proniknout do renomovaného novinářského prostředí. V r. **1921** začal pracovat v redakci **Lidových novin**: zařadil se do zdejšího **liberálně demokratického okruhu autorů**, kteří spojovali novinářskou práci s kvalitní beletristickou tvorbou (**brři Čapkové, Eduard Bass, Ferdinand Peroutka, František Langer**).

Poláčkovy **sloupky, fejetony** a **soudničky** jsou oceňovány jako výstižné mikroportréty nejrůznějších lidských povah, profesí a prostředí. V podobném duchu se odvíjela také Poláčkova **povídková tvorba**, završená sérií úspěšných **románů**. Mezi základní prvky Poláčkovy literární tvorby patří práce s **výmluvnými detaily**: způsob jejich řazení vyvolává pocity ubíjející banálnosti i absurdní trapnosti. Poláček jako **vypravěč** si udržuje nesentimentální nadhled. Silnou zbraní Poláčkova psaní byl také přirozený, ale bohatý a dobře odposlouchaný živý **jazyk**, využívaný – zejména v poloze jazykové komiky – k **charakterizační zkratce**. Poláčkův **humor** je ovšem nesen posmutněnými tóny (až čechovovskými), vycházejícími z poznání, jak **omezené možnosti skutečného vzájemného porozumění** lidé v moderním světě mají.

Poláček pracoval také pro **jiné noviny** (např. poté, co kvůli neshodám s šéfredaktorem opustil Lidovky, působil kolem r. 1930 v Českém slově a do LN se vrátil až za jejich nového šéfa, spisovatele a novináře Eduarda Basse). Přispíval do různých **časopisů** a spolupracoval s **filmaři**.

Někdy používal pseudonym *Kočkodan*.

Patřil mezi **pátečníky** (pánskou společnost blízko prezidentu Tomáši G. Masarykovi, která se pravidelně scházela v pražské vile bratří Čapků). Byl vášnivým hráčem mariáše a členem stolní společnosti Táflrunda v pražském Společenském klubu na Příkopech (náleželi do ní také novinář LN Ferdinand Peroutka, herec Hugo Haas aj.).

V r. 1920 se oženil s Adélou Herrmannovou (1895 – 1943), která byla již jeho studentskou láskou (dcera Jiřina, 1921 – 2001). Manželství však nebylo harmonické. Asi v r. 1936 se

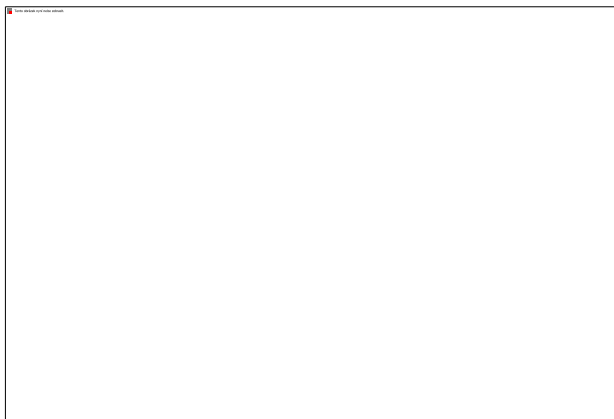
Poláček zamiloval do rozvedené, o 15 let mladší advokátky židovského původu Dory Vaňákové (1907 – 1944) a kvůli ní svou rodinu opustil. **Od r. 1939**, po začátku **německé okupace** zbytku Českých zemí, byli Karel Poláček a Dora vystaveni **nacistické perzekuci z rasových důvodů**. Poláček musel odejít z Lidových novin; ještě publikoval román *Hostinec U kamenného stolu* (1941), ovšem pod jménem výtvarníka Vlastimila Rady.

Poláček a Dora dokázali na jaře 1939 – tedy na poslední chvíli – poslat Poláčkovu dceru Jiřinu do bezpečí do Velké Británie. Na podzim 1939 došlo k rozluce Poláčkovy manželství s Adélou.

V r. **1943** byli Karel Poláček s Dorou posláni do internace v **židovském ghettu v Terezíně** a odtud byli r. **1944** deportováni do nacistického **koncentračního tábora Osvětim** v německém záboru Polska. Poláček zahynul na začátku r. 1945 během **evakuačního pochodu smrti**, jemuž nacisté vystavili zubožené vězně před příchodem blížící se válečné fronty. V koncentracích zahynuli také Poláčková manželka Adéla a přítelkyně Dora.

Poláčková dcera Jiřina se v Anglii vdala a jako Jiřina Jelinowiczová se po válce vrátila s rodinou do Československa; po začátku sovětské okupace (1968) ovšem Jelinowiczovi emigrovali do Kanady.

Ironií osudu zůstává, že ačkoli je Poláček dnešní české veřejnosti znám především jako autor veselé knížky o dětech z východočeského maloměsta *Bylo nás pět*, sám ji na knižních pultech nikdy neviděl: napsal ji za okupace a vyjít mohla až po skončení Druhé světové války.

Některá díla:

Románová tetralogie (čtyřdílný soubor) odehrávající se před První světovou válkou a za války: **Okresní město** (1936), **Hrdinové táhnou do boje** (1936), **Podzemní město** (1937), **Vyprodáno** (1939); autor zamýšlel pentalogii, ale poslední díl už nestihl dokončit;

Humoristické společenské romány **Dům na předměstí** (1928; film 1933: režie Miroslav Cikán, hrají Hugo Haas, Hana Vítová, Antonie Nedošínská, Jindřich Plachta), **Muži v ofsajdu** (1931; již v témže roce filmový přepis: režie Svatopluk Innemann, hrají Hugo Haas, Eman Fiala, Jindřich Plachta, Jiřina Štěpničková, Theodor Pištěk), **Hlavní přeličení** (1932), **Michelup a motocykl** (1935), **Hostinec U Kamenného stolu** (1941, pod jménem Vlastimila Rady, který knihu také ilustroval; velký úspěch; film 1948: režie Josef Gruss, hrají Saša Rašilov /starší/,

Jiřina Šejbalová, Růžena Šlemrová, Stanislav Neumann, Svatopluk Beneš, Rudolf Hrušínský);

Knížky pro děti **Edudant a Francimor** (1933, ilustroval Josef Čapek; animovaný TV seriál krátkometrážních, večerníkových filmů 1993: mluví Milan Šteindler), **Bylo nás pět** (dokončeno 1943, vyšlo 1946; z audioverzí vyniká rozhlasová četba na pokračování z let 1955 a 1966 v podání Františka Filipovského; Arnošt Goldflam, další herec, který knihu načetl, je také autorem divadelní adaptace z r. 2013; TV seriál 1994 velmi volně podle knižní předlohy: režie Karel Smyczek, hrají Adam Novák, Oldřich Navrátil, Dagmar Veškrnová);

Povídkové soubory **Povídky pana Kočkodana** (1922), **Povídky izraelského vyznání** (1926);

Novela **Lehká dívka a reportér** (1926);

Sbírka **Židovské anekdoty** (1933);

Námět k filmu U nás v Kocourkově (1934: režie Miroslav Cikán, hrají Jan Werich, Jindřich Plachta, Jaroslav Vojta, Zdeňka Baldová, Maria Tauberová);

Výbory novinářských textů Mariáš a jiné živnosti (1924), **Soudničky** (1999), **Povídky, sloupky, fejetony** (2001);

Parodická publikace Žurnalistický slovník (1934; předmluva od Karla Čapka);

Deník Se žlutou hvězdou (Deník z roku 1943) (vydáno 1959).

<https://www.cbdb.cz/authors/50.jpg>

http://img.ceskatelevize.cz/program/porady/10116288835/foto09/215411058230024/27956_03.jpg?1434460223

<https://media.super.cz/images/gallery/0000000004990349/rpyU83LQItHKSqVPvWddeA/50cde99496c0ff689ae30100-26920?size=539>

<https://img.fdb.cz/galerie/b/baf2ad27fc00cc19f57e1c37d85a.jpgs>